

УДК 792.8

DOI 10.31494/2412-9208-2020-1-3-41-47

THE EMBODIMENT OF UKRAINIAN ARCHETYPES IN THE CHOREOGRAPHIC IMAGES OF THE TV SHOW "DANCING WITH THE STARS" 2017-2019

ВТІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ АРХЕТИПІВ У ХОРЕОГРАФІЧНИХ ОБРАЗАХ ТЕЛЕВІЗІЙНОГО ШОУ «ТАНЦІ З ЗІРКАМИ» 2017-2019 РОКІВ

Oleksandr BUBLIENKO,
Professor, National Artist of Ukraine

Олександр БУБЛІЄНКО,
професор, народний артист
України

bublend@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6873-2409>

European University
✉ 16 B, Boulevard of Academician
Vernadsky, Kyiv, 03142

Європейський університет
✉ Бульвар академіка
Вернадського, 16В, м. Київ, 03142

Original manuscript received: October 12, 2020

Revised manuscript accepted: December 09, 2020

ABSTRACT

The article analyzes the use of Ukrainian archetypes in the choreographic images of the Ukrainian adaptation of the TV show "Strictly Come Dancing" in 2017–2019.

The author considers the problem of creating a vivid dance image as to cause certain emotional state of the audience. The dance is an oldest language of the human body, can allows to clearly manifest subconscious archetypes, attitudes and appeals to higher forces.

The article is devoted to the phenomenon of the archetype, which can be positive and negative, male and female. The emphasis is on the fact that the archetypes cause the greatest emotional reactions. Typology of dance images, which are peculiar to a particular culture, is based on the subconscious archetypes. The issues of improving the training of great choreographers, who are able to combine modern choreography with ethnic traditions (Ukrainian archetype).

The purpose of the article was to analyze Ukrainian archetypes in choreographic images, using the example of the Ukrainian version of the TV show "Strictly Come Dancing" in 2017–2019. The author raises the problem of the use of archetypes in creating choreographic images to achieve an intense emotional response from the audience with choreography by TV show "Strictly Come Dancing" (Ukraine). Also, a connection was established between the melody, the lyrics and the plastic expression in the choreographic image. Described choreographic archetypes of a warrior, mistress, master, nymph "Mavka", country girl, love between the Moon and the Sun.

In conclusion, the phenomenon of choreographic compositions of modern TV shows is revealed, which provides ample opportunities for experiments with the plastic expression of female and male archetypes. The choreography reflects the peculiarities of the national character, fixed at the level of the most ancient archetypes by the "the spirit of the nation" and "the soul of the ethnos". This point of view will be of interest to choreographers and dancers.

Key words: *Choreographic image, Ukrainian archetype, dance, TV show "Strictly Come Dancing" (Ukraine), choreographer, ethnic traditions, plastic expression.*

Постановка проблеми. Хореографічне мистецтво за останнє десятиріччя стрімко розвивається та набуває нових незвичайних форм. Різноманітні хореографічні образи можна побачити на конкурсах, фестивалях, флешмобах та в телевізійних шоу, таких, як «Танцюють всі» та «Танці з зірками». Пошуки нових методів виразності змушують хореографів повертатися до давніх джерел: природних стихій, уявлень про Богів, магічних істот.

Сучасну хореографію неможливо уявити без сюжету, що втілено в різноманітних типологічних образах танцюристів. Типологія образів базується, перш за все, на підсвідомих архетипах, які властиві певному етносу або культурі. З давніх часів їх поділяли на певні категорії та типи, що уособлювали добро і зло, темне та світле, магічне та просте, божественне та земне.

Актуальність проблеми створення яскравого хореографічного образу постає перед сучасним балетмейстером у зв'язку з підвищеними вимогами сучасності до якості постановки та видовищності композиції, яка має викликати певні емоційні стани в глядачів. Образи, наповнені змістом і силою, втілено в архетипи. Вони різняться в різних культурних регіонах та тісно пов'язані з етнічними традиціями, втіленими в казках, піснях та легендах. В архетипах проявляється ментальність та пам'ять поколінь, віра в існування вищих сил (магічних істот або богів), що керують людською поведінкою. У свою чергу, танець як найдавніша мова людського тіла дає змогу виразно проявити підсвідомі архетипи, ставлення людини до світу та мотиви її звернення до вищих сил.

Отже, емоційні стани людини тісно пов'язані з безсвідомими архетипами та є найдревнішими регуляторами людської поведінки. Саме архетипи викликають більш інтенсивний відгук у глядачів. Проблема використання архетипів у створенні хореографічних образів для досягнення інтенсивного емоційного відгуку глядачів є актуальною для виховання майбутніх балетмейстерів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Нині досвід видатних українських та зарубіжних педагогів у галузі танцю В. Манапової, В. Литвиненко, А. Фомина свідчить, що у вихованні майбутніх балетмейстерів україн важливо формувати стилістичні уявлення та знання про культурну спадщину українського народу, які мають відтворювати національний колорит у танцях з українською тематикою [4;5;15].

Фахівці в галузі української культури В. Ганяк, В. Калуга, С. Кримський, В. Храмова розглядають збереження архетипів української культури як важливий чинник формування української самосвідомості та збереження національної спадщини [1-3;17].

Усесвітньо відомі психологи З. Фройд та К. Юнг вважають архетипи ключовими структурними компонентами колективного несвідомого, універсальну розумову форму (ідею), що містить значний емоційний елемент. Процес виникнення сильної емоції здійснюється завдяки особливому психічному механізму проєкції (архетипу). З. Фройд

описує її механізм: «Ворожість, про яку не хочеш знати, переноситься з внутрішнього сприйняття у зовнішній світ і при цьому віднімається від самого себе і приписується іншим» [16, с. 87].

Архетип формується шляхом накопичування переживань, що стабільно повторюються протягом усіх поколінь. Так, існують позитивні архетипи (чоловічі-жіночі): господар (король) – господиня (королева), принц – принцеса, воїн – мисливиця, шут (трикстер) – жриця. Цим жіночим – чоловічим архетипам відповідають негативні архетипи (тіні): людоджер – мачуха, вбивця – амазонка, бродяга – паскудне дівча, чорний маг-відьма. Згідно з працями вищезгаданих науковців усі значні страхи та сприйняття природних явищ, втілені в архетипах, викликають найбільші емоційні реакції [16;18].

В. Глазков та В. Петрушин розглядають музичне сприйняття твору як важливу складову здібностей хореографа, що розвивається в процесі хореографічного вираження емоційного змісту (сенсу) музичних і поетичних творів, а також художніх картин [6, с.115].

Виділення невіршених проблем. Дослідженнями відомих авторів підтверджується актуальність втілення архетипів в хореографічний образ у народно-сценічному танці. З іншого боку, немає досліджень феномену українських архетипів у сучасній хореографії, зокрема в танцювальному ТВ шоу «Танці з зірками». Залишається відкритим питання вдосконалення підготовки кваліфікованих балетмейстерів, які здатні поєднувати сучасну хореографію з етнічними традиціями (українськими архетипами).

Мета дослідження – проаналізувати українські архетипи в хореографічних образах на прикладі аналізу ефірів української версії ТВ шоу «Танці з зірками» 2017-2019 років. Завданнями роботи є: виявлення українських архетипів в хореографії ТВ шоу «Танці з зірками»; встановлення зв'язку між мелодією, текстами пісень та пластичним виразом в хореографічному образі; виявити ступінь задуму балетмейстера та рівень виконавського осмислення танцюристами архетипічного образу.

Виклад основного матеріалу. Українська музична творчість є джерелом різних архетипів українського народу, як чоловічих, жіночих, так і окремих цінностей: любові, ніжності, мужності, волі, стійкості. Цінності етнічних традицій широко використовуються в сучасних ТВ шоу. У цій статті буде розглянуто найяскравіші хореографічні образи на українську тематику за період 2017-2019 рр. в українській адаптації британського шоу «Strictly Come Dancing» телеканалу «BBC».

Четвертий сезон проєкту «Танці з зірками: повернення легенди» — українське танцювальне шоу виробництва «1+1 Продакшн» Четвертий ефір (1 жовтня 2017 року) було присвячено Україні [12].

Юрій Ткач та Ілона Гвоздьова виконали грайливий танець «Ча-ча-ча» під пісню «Гоп-гop-гop» (текст і музика А.Данилка). У танці було втілено образи господаря – господині, яким відповідають герої казок:

«Вівчар і Повітруля», «Коза-Дереза», «Літучий корабель», «Круть-Верть», «Кривенька качечка». Серед чоловічих позитивних образів господаря зустрічаються в основному або дуже молоді та вправні робітники, або вже старенькі діди; протиставляються їм так звані жадібні «пани», «кати». Серед жіночих архетипів господинь: курка, кривенька качечка, дівчина-тростинка, Оленка [12].

Яскравий образ створили в танці контемпорарі (пісня «Місяць» текст і музика Н. Могилевської) Ольга Полякова та Степан Мисюрка. Ольга Полякова в цьому танці перевтілюється в образ казкового персонажу української мавки (жіночий архетип Жриця), дівчини з зеленим волоссям. Образ мавки побутує в Карпатах, на Поділлі та Волині, мавками ставали діти, які померли нехрещеними. Так, у хореографічному осмисленні яскраво виявилися ніжні та чуттєві стосунки мавки, що заманила хлопця (архетип принца) в хащу [12].

Надія Дорофєєва та Євген Кот (пісня «Тримай», текст та музика Христини Соловій) виконали віденський вальс з елементами рухів повільного вальсу, де створили чудовий образ безхатченкової любові. У цій хореографічній композиції втілено тіні-архетипи (бродяга – паскудне дівча) [12].

Ефір п'ятого сезону шоу «Танці з зірками» пройшов в українській тематиці. Учасники занурили глядачів в українські мотиви і народні традиції. У цьому ефірі Ігор Ласточкін та Ілона Гвоздьова виконали танець «Румба» (пісня «Журавлі», текст і музика Ю. Саніної). Темою танцю став архетип кохання між Місяцем та Сонцем, утілений у дуже чуттєвій та мелодійній музиці, мінливий та нечіткий ритм якої поставив перед хореографом складне завдання: створити ніжний образ кохання виражальними засобами видовищних, красивих та складних підтримок. Саме виконавське осмислення музики домінуючими засобами чуттєвого дотику змусило глядачів поринути в цю вічну історію кохання [13].

Павло Вишняков та Юлія Сахневич виконали віденський вальс (пісня «Очі на піску», текст Ю. Рибчинського, музика І. Поклада), у якому музична композиція змінюється від мелодійного куплету до приспіву з чітким ритмом у темпі 60 тактів на хвилину. За сюжетом чоловік йде – дружина намагається його затримати («...! чайки печально і сумно, Кричать про розлуку і горе». Хореографічний задум – танець розставання. Неймовірно складні підтримки у обертанні змінювались пристрасними обертаннями та відчайдушними спробами утримати партнера від розлуки. У цій хореографічній композиції втілено чоловіча тінь бродяга та жіночий – принцеса [13].

Мішель Андраде та Євген Кот виконали самбу під композицію «Свята» (KAZKA). У цьому танці Мішель втілює образ архетип-тінь паскудне дівча («Ой, мамо, на свята Я не була свята»).

Леся Нікітюк та Максим Єжов виконали фрістайл «Цвіте терен» (українська народна пісня), що став утіленням архетипичного образу кохання дівчини та парубка на теренах української природи. Фрістайл включав вальсові обертання та народні плетіння рук партнерів.

Ефір шостого сезону шоу «Танці з зірками» мав назву «Український вечір». Надія Матвеева і Валерій Шохін виконали чуттєвий віденський вальс («Пісня про рушник», текст А.Малишка, музика П.Майбороди). У пластичних рухах Надії Матвеевої втілено образ матері (господині), хореографічний образ партнера – син, що йде воювати [14]. Цей сюжет, за думкою В. Ганяка, є активізацією архетипу «Руїна – втрата цілого», коли в країні настають катастрофічні події внаслідок втрати територіальної цілісності, що може призвести до зовсім радикальних змін у суспільстві. Тому головною функцією цього архетипу є пристосування до життя в нових реаліях [1].

Людмила Барбір і Дмитро Жук виконали пасодобль під композицію «Плакала» (КАЗКА). У цьому танці партнери грають ролі воїна – мисливиці. Функція цього архетипу полягає в захисті Батьківщини, існуючих здобутків української культури від зовнішніх та внутрішніх ворогів, що в окремих випадках робить необхідним жорстку централізацію всіх видів влади – як законодавчої та виконавчої, так і військової [14]. Аналіз літератури також показав, що серед чоловічих архетипів бракує чоловічого образу «принца». Так, у народних казках образ лицарів козаків можна зустріти в казках «Котигорошок, Розвернигора і Завернивода», «Кирило Кожум'яка», «Козак Мамарига», – він відповідає архетипу воїна, це й не дивно, бо український народ з часи свого існування страждав від нападів печенегів, татар, Польсько-Литовського князівства, російських загарбників. Серед жіночих образів мисливиця зустрічається не часто: «Івасик-Телесик», «Як баба з чортом воювала». Негативні образи воїна також представлені в образах ворогів козаків, Змія Горинича, загарбників. Отже, у статті були проаналізовані найяскравіші танцювальні образи та їх зв'язок з українськими архетипами.

Висновки. Феномен архетипу має універсальний сенс колективного несвідомого, всезагального психічного, що викликає найбільші емоції. Хореографічні композиції сучасних телевізійних шоу дають широку можливість експериментувати з пластичним виразом жіночих та чоловічих архетипів. У хореографії відображаються особливості національного характеру, що зафіксовані на рівні найдавніших архетипів «духом нації» та «душею народу».

Таким чином, проведений якісний аналіз українських архетипів у шоу «Танці з зірками» виявив, що в чоловічих архетипах домінують типажі Воїна, Господаря, а ось Трикстер, навпаки, зустрічається рідше. Серед жіночих архетипів частіше можна зустріти героїнь: господиня (мати), жриця (мавка) та принцеса (онучки, дівчина), як позитивних, так і в негативних рисах, а ось образ мисливиці майже відсутній. Встановлений зв'язок між мелодією та словами пісень та пластичним виразом у хореографічному образі.

Проблематикою подальших досліджень може бути систематизація танцювальних напрямів з музичним супроводом сучасної української музики.

Література

Ганяк В. А. Панівні архетипи української культури як запорука дієвості соамоорганізаційного механізму безпеки народу. // Публічне управління: теорія та практика. – Вип. 3–4. – XII., 2012. – С. 64–73.

Калуга В. Архетипи українця / В. Калуга. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.proza.ru/2012/12/20/1170>.

Кримський С.Б. Архетипи української культури / С.Б. Кримський // Феномен української культури: методологічні засади осмислення : з наук. праць. – К., 1996. – 87 с.

Литвиненко В.А. Образцы народной хореографии: учебник. Киев: Альтепрес, 2008. – 467 с.

Манапова В.Э. Символизм ритуального танца в этнической культуре // Общество: философия, история, культура. – 2015. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://doi.org/10.24158/fik.2018.4.23>

Музыкальная психология : учеб.-метод. пособие / В. В. Глазков; под ред. канд. психолог. наук Н. Г. Абрамян ; Владим. гос. ун-т им. А. Г. и Н. Г. Столетовых. – Владимир : Изд-во ВлГУ, 2013. – 136 с.

Петрушин, В.И. Музыкальная психология: учебное пособие / В.И. Петрушин. – М. : Академический проект ; Трикста, 2008. – 400 с.

Пісенний вінок: Українські народні пісні / Упорядник Андрій Михалко. – Київ: Криниця, 2007. – 400 с.

В. Самохвалов Психоаналітичний словник і робота з символами сновидінь і фантазій – К., – 2007. – 168 с.

Танці з зірками (4 сезон) 4 тиждень, 2017 р. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLxWHnNJM60yZ2xJl2Kqa3R9C9AtW9lGf>

Танці з зірками (4 сезон), 6 тиждень, 2017 р.– Електронний ресурс. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=9pzTU_0tM8c&list=PLBZC0db26dJ3l0kQbVZmleTxxjWm9oYtL&index=7&t=0s

Танці з зірками (5 сезон) 8 тиждень, 2018 р.– Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=TzYoFUwK3DQ>

Танці з зірками (6 сезон) 3 тиждень, 2019 р.– Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=eFGOLGECnh4>

Українські народні казки – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kazka.vn.ua/>

Фомин А.С. Танец в системе воспитания и образования: учеб. пособ. Т. I: природа, теория и функции танца. Новосибирск: Новосибирский полиграф комбинат, 2005. – 624 с.

Фрейд З. Тотем и табу. Психология первобытной культуры и религии. — СПб., 1997.; СПб: Азбука/Азбука-Аттикус, 2013. – 256с.

Храмова В. До проблеми української ментальності / В. Храмова // Українська душа. – К., 1992. – С. 8–9.

Юнг Карл. Душа и миф. Шесть архетипов // Перевод с англ. В.В. Науманова под общей редакцией А.А. Юдина./ Киев: Государственная библиотека Украины для юношества. 1996. – 384 с.

References

Hanyak V. A. (2012) Dominant archetypes of Ukrainian culture as a guarantee of the effectiveness of the self-organizational mechanism of people's security. [*Public administration: theory and practice*]. — Issues 3–4. — XII., P. 64–73 [in Ukrainian].

Kaluha V. (2012) *Archetypes of Ukrainians* / V. Kaluha. — Electronic resource. — URL: <http://www.proza.ru/2012/12/20/1170>. [in Ukrainian].

Khramova V. (1992) To the problem of Ukrainian mentality / V. Khramova

// *The Ukrainian soul*. – К., P. 8–9. [in Russian].

Kryms'kyi S. B. (1996) Archetypes of Ukrainian culture / Kryms'kyi S. B // *The phenomenon of Ukrainian culture: methodological principles of understanding: from scientific works*. — К., 87 p. [in Ukrainian].

Litvinenko V. A. (2008) *Samples of folk choreography: a manual*. Kiev: Altepres, 2008. — 467 p. [in Russian].

Manapova V. E. (2015) Symbolism of ritual dance in ethnic culture // *Society: philosophy, history, culture*. — Electronic resource. — URL: <https://doi.org/10.24158/fik.2018.4.23> [in Russian].

Musical psychology: teaching-methodical aid manual (2013) / V. V. Glazkov; ed. by cand. of psychological sciences N. G. Abrahamyan; Vladimir. State Un-ty in the names of A.G. and N.G. Stoletovs. — Vladimir: Publishing house of VISU, 136 p. [in Russian].

Petrushin V.I. (2008) *Musical psychology: teaching aid manual* / V.I. Petrushin. — M.: Academic project; Tricksta, 2008. — 400 p. [in Russian].

Song wreath: Ukrainian folk songs (2007) / Compiled by Andriy Mykhalko. — Kyiv: Krynytsia, 400 p. [in Ukrainian].

Samokhvalov (2007) *Psychoanalytic dictionary and work with symbols of dreams and fantasies*. — К., 168 p. [in Ukrainian].

Strictly Come Dancing (4th season), 4th weak, 2017 r. — Electronic resource. — URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLxWHnNJM60yZ2xjJl2Kqg3R9C9AiW>

Strictly Come Dancing (4th season), 6th weak, 2017 r. — Electronic resource. — URL: https://www.youtube.com/watch?v=9pzTU_0tM8c&list=PLBZC0db26dJ3IoKbvMzmlEtxkiWm9oYtL&index=7&t=0s.

Strictly Come Dancing (5th season) 8th weak, 2018 r. — Electronic resource. — URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TzYoFUwk3DQ>.

Strictly Come Dancing (6th season) 3th weak, 2019 r. — Electronic resource. — URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eFGOLGECnh4>.

Ukrainian folk tales — [Electronic resource]. — URL: <https://kazka.vn.ua/> [in Ukrainian].

Fomin A.S. (2005) *Dance in the system of upbringing and education: teaching aid manual*. Vol. I: *The nature, theory and function of dance*. Novosibirsk: Novosibirsk polygraphic house, — 624 p. [in Russian].

Freud S. (2013) *Totem and Taboo: [Resemblances Between the Mental Lives of Savages and Neurotics = Some Points of Agreement between the Mental Lives of Savages and Neurotics]*. — St. Petersburg, Azbuka-Atticus, 256 p. [in Russian].

Jung Carl. (1996) *The Soul and Myth. Six archetypes* // Transl. from English. V.V. Naukmanov, edited by A.A. Yudina. / Kiev: State Library of Ukraine for Youth. 384 p. [in Russian].

АНОТАЦІЯ

У статті проведено аналіз використання українських архетипів у хореографічних образах української версії ТВ шоу «Танці з зірками» 2017-2019 років. Описані основні українські архетипи в сучасній хореографії. Встановлений зв'язок між мелодією, словами пісень та пластичним виразом у хореографічному образі. Охарактеризовано ступінь задуму балетмейстера та рівень виконавського осмислення танцюристами українських архетипів (чоловічих та жіночих).

Ключові слова: хореографічний образ, український архетип, танець, ТВ шоу «Танці з зірками», балетмейстер, етнічні традиції, пластичний вираз.